

Referát: **Cvičení pro děti se specifickými poruchami učení**

Co to jsou specifické poruchy učení, není jednoduchá otázka. Z určitostí víme, že existují a výrazně nepříznivě ovlivňují vzdělávací i osobnostní rozvoj dětí ve školním věku a mají vliv i na jejich celoživotní orientaci a adaptaci ve společnosti. Náprava specifických obtíží učení se musí provádět specifickými metodami. Důležitá je také diagnostika vývojových poruch učení, abychom s dítětem skutečně rozvíjeli to, co jeho obtíže vyvolává, a netrápili jeho i sebe neúčelnými cviky.

Rozvoj poznávacích funkcí Sluchová diferenciací řeči

1. Sluchová analýza a syntéza řeči

- při nápravě vycházíme z diagnostických zjištění
 - vybíráme cvičení, která jsou pro dítě účelná, protože odpovídají jeho úrovni rozvoje jednotlivých funkcí
 - začínáme těmi, kde dítě rozumí zadání, ale při plnění úkolu si není zcela jisté
 - Rozlišování slov ve větě: Dítěti povíme větu. A dítě má určit počet slov. (např. Dnes svítí sluníčko.)
 - Rozkládání slov na slabiky: (např. kosa, noha, lavice) Dítě upozorníme na to, že se slabika nemusí skládat jen ze dvou hlásek. To je totiž častá představa dětí se specifickými poruchami učení. Protože se učí slabikovat na jednoduchých slovech, která se skládají z otevřených slabik, a proto si myslí, že slabika obsahuje jen dvě hlásky. Vybíráme tedy slova, u kterých toto pravidlo neplatí. (např. ovoce, náš, kočárek)
 - Slovní kopaná: vymýšlíme slova, která začínají poslední slabikou předcházejícího slova (např. moře-řeka-kalich...)
 - Dítě určuje první hlásku slov, která m předřikáváme: (např. nos-n, lupen-l, popel-p)
 - Obtížnější je určit poslední hlásku slova: (např. postel-l, vidlička-a, nosit-t)
 - Dítěti předřikáváme slova. Má určit, zda a na jaké pozice ve slově objevuje domluvená hlásky: (např. domluvená hlásky je „m“: motýl, nebe, pomoc)
 - Vlastní nácvik analýzy slova na hlásky a syntézy hlásek ve slovo: (např. sa-rozložit na s-a). Obráceně na stejném principu nacvičujeme i syntézu (říkáme m-e a dítě má odpovědět me)
- #### 2. Rozlišování měkkých slabik di, ti, ni a tvrdých dy, ty, ny
- dítěti řekneme slovo, ve kterém se problematické slabiky objevují, dítě slovo zřetelně opakuje a poví, zda slyší měkkou, nebo tvrdou slabiku
 - každý nový jev dítě nejdříve rozpozná na začátku slova, pak na konci; nejobtížnější je jeho rozlišování uprostřed slova
 - je důležité cvičit sluchovou diferenciací systematicky, nejlépe denně, stačí deset nebo patnáct slov, ale dlouhodobě
- #### 3. Sluchová diferenciací délky samohlásky
- nácvik délky slabik provádíme ve dvou fázích
 - nejprve předepíšeme slova a dítě k nim připsuje čárky a tečky podle délky slabik: (např. nebe.. ,bič. ,balíček.-.)

- takto předkládáme dítěti denně kolem desíti slov po dobu jednoho týdne. Pokud dítě stále chybuje, pokračujeme v nácvičku delší dobu.
- když dítě první fázi zvládne, přecházíme k její druhé fázi
- předepisujeme sestavy teček a čárek a dítě k nim má doplňovat slova (např. -kůl, -.měsíc)

Zraková percepce tvarů

1. Rozlišování pozadí a figury

- nacvičujeme s dítětem na různém materiálu
- nakreslíme na papír tvary, které zastíníme čarami
- dítě má tvary obtáhnout prstem, obkreslit, nebo nakreslit na připravený čistý papír
- kreslíme tvary přes sebe, dítě je identifikuje a nakreslí do řady vedle sebe na čistý papír
- kreslíme čísla nebo písmena přes sebe, řešení je obdobné
- píšeme slova přes sebe, dítě slova identifikuje

2. Rozlišování inverzních obrazců

- s dítětem kreslíme různé obrázky a tvary, které můžeme otáčet (např. měsíc, židličku) a měníme jejich pozici
- vedeme dítě, aby obrazce obkreslovalo a určovalo jejich směr
- účinné je cvičení, kdy dítě vyhledává a vyškrtává v jakémkoliv textu, nejlépe časopise, písmena, která zaměňuje
- dítě vyškrtává obě písmena, která zaměňuje zároveň a než ho vyškrtne tak ho musí přečíst
- tak docílíme toho, že nepracuje mechanicky a cvičí i intermodální koordinaci (auditivně-vizuální)

Prostorová orientace

- prostorovou orientaci můžeme nacvičovat pomocí různých konstruktivních her
- dítěti ukazujeme obrázky a ptáme se, co je nahoře, dole, vpravo uprostřed, vpředu, vzadu apod.
- ptáme se na vztahy mezi předměty na obrázku, na vzájemné umístění předmětů,...
- nakreslíme zasedací pořádek dětí ve třídě. Každé dítě dostane svůj náčrtek a určuje, kdo sedí vedle koho po pravici, levici, jak sedí za sebou. Pak se postupně otočí pravým bokem a zády k tabuli a zjišťuje, jak se pozice změnily.
- nakreslíme na bílou čtvrtku různé geometrické tvary, které rozstříháme a necháme dítě skládat dohromady

Nácvik sekvencí, posloupnosti

- dítěti říkáme řadu čísel, kterou má opakovat. Začínáme s čtyřmi jednomístnými čísly, pořadí čísel měníme. Počet čísel zvyšujeme.
- sekvencní hra s předměty: před dítě položíme do řady několik předmětů - např. tužku, gumu, kostku apod. Dítě si má předměty zapamatovat. Pak je zakryjeme a dítě je po řadě jmenuje.
- stejným způsobem do řady vedle sebe můžeme dítěti předkládat obrázky z pexesa, kartičky s geometrickými tvary, kartičky s písmeny nebo čísly. Počet předkládaných kartiček závisí na věku a schopnostech dítěte. Musíme mít na paměti, že cvičení nesmí být příliš jednoduché, pak dítě nudí, ani příliš obtížné, pak nemůže dosáhnout úspěchu.
- jmenujeme den v týdnu, např. středu, dítě má říct, který den je před středou a který je následující. Podobně se ptáme na postavení názvů měsíců v roce.
- dítě má vyjádřit název měsíce číslicí
- nacvičujeme početní řadu: dítě doplňuje číslo vyšší a nižší od daného čísla
- dítě doplňuje desítky, mezi kterými určité číslo stojí
- můžeme zvolit obrácený postup: dítě vyhledává číslo, které stojí mezi dvěma desítkami
- číselné řady: sestavíme řadu čísel, která se určitým způsobem opakují. Dítě má v řadě pokračovat. Později nebo u starších dětí mohou být vztahy mezi čísly složitější. Můžeme k číslům v řadě určité číslo přičítat nebo odečítat, či obojí zároveň. Můžeme čísla násobit a dělit. Dítě má vždy přijít na pravidlo, podle kterého se čísla v řadě mění.

-dítě má provést několik činností podle instrukce. Musí dodržet jejich pořadí. Např. umýt si ruce, zhasnout po sobě v koupelně, ... Později u starších dětí zkusíme předkládat i delší řetězce činností. Účelem je, aby byly smysluplné. Aby si tak dítě např. zautomatizovalo přípravu do školy, ranní vstávání, atd.

-naplánovat si a podle plánu provést přípravu do školy, přípravu na výlet, apod.

-promyslet a zorganizovat si činnost v určitém dni

Koncentrace pozornosti

Při všech cvičeních, kdy rozvíjíme vnímání sekvencí, cvičíme i koncentraci pozornosti. Ani cvičení percepčních funkcí, která byla uváděna dříve, nemůžeme provádět, aniž bychom od dítěte nevyžadovali pozornost. Souvisí to s komplexností vnímání. Kromě toho koncentrace pozornosti je základním předpokladem učení s porozuměním.

-cvičení, která jsou zaměřena na koncentraci pozornosti vyžadují přesnost provádění úkolu. Proto by dítě mělo být k pečlivosti a přesnosti vybuzeno, a pokud vidíme, že se jeho kvalita práce snižuje, raději cvičení přerušíme.

-dítě má vyškrtávat současně jeden až čtyři obrázky. Úkol můžeme s různým stupněm náročnosti opakovat.

-při práci by dítě nemělo být nikým a ničím rušeno, pracovat by mělo systematicky a velmi pečlivě. Jakmile má tendenci práci odbýt, mělo by se cvičení přerušit.

Paměť

-paměť zrakovou cvičíme několikavteřinovým exponováním různých předmětů, obrázků, písmen, ..., které pak dítě má popsat

-sluchovou paměť rozvíjíme pomocí říkanek, kde rytmus podporuje zapamatování krátkých básniček

-kinestetickou paměť pomáhají rozvíjet sestavy cviků, taneční kroky a figury. V zahraniční literatuře se objevují i techniky, které rozvíjí taktilní vnímání a taktilní paměť. Dítě má například pouze dotykem rozlišovat různé materiály a znovu je poznávat.

Rozvoj obratnosti vyjadřování

Někteří autoři terapeutických projektů zdůrazňují, že se náprava specifických poruch učení má zaměřit i na zřetelné a pohotové vyjadřování. Dítě může obtížně číst proto, že není dostatečně rozvinutá motorika svalů, které se podílejí na expresivní funkci vyjadřování.

-dítěti klidnou, přesnou a správnou výslovností předřikáváme slova, která má opakovat. Nejprve slova běžná a kratší, později slova, ve kterých se objevují souhláskové shluky, slova méně frekventovaná a slova delší (např. transformátor, vnímavější)

Rozvoj slovní zásoby

Děti se specifickými poruchami učení, protože jejich vzdělávání probíhá s obtížemi jsou omežovány v intelektuálních podnětech. Výrazně se tento handicap projevuje v bohatosti slovní zásoby a ve vyjadřovacích schopnostech. Verbální pohotovost a významový obsah slov nejsou dostatečně rozvíjeny, pokud si dítě nečte. Můžeme sledovat, jak obtížně čtou méně známá slova, která se v běžné hovorové řeči neužívají. Nerozumí obsahu mnohých slov, nerozlišují jemné významy synonymních slov. Proto je důležité, abychom u dětí vědomě a systematicky rozvíjeli slovní zásobu a verbální pohotovost.

Obvykle povzbuzujeme dítě k tomu, aby nám něco vyprávělo. Spontánní vyprávění je však pro dítě velmi náročné a jeho slovní zásoba se takovým způsobem příliš nerozvíjí. Výhodnější je, když cíleněji a systematictěji rozvíjíme řečové schopnosti dítěte.

-řadíme předměty podle barev, třídíme slova podle zkušeností dítěte, jmenujeme věci, které jsou ze stejného materiálu, vymýšlíme rýmy, ...

Vyjmenovaná slova

při učení vyjmenovaných slov dbáme na to, aby si dítě u každého vyjmenovaného slova vytvořilo zrakovou představu správně napsaného slova. V dospělosti si nemusíme opakovat

vyjmenovaná slova, mnozí z nás je ani nejsme schopni vyjmenovat, už jsme je zapomněli, a přesto nechybujeme. Když určité slovo, ve kterém se objeví obojetná souhláska, je chybně napsáno, chybu nepřehlédneme. Máme vytvořenou představu správně napsaného slova.
-vedeme dítě tak, aby nikdy neudělalo chybu, vidělo vždy jen správně napsaný tvar slova

Techniky nácvičky čtení

1. Čtení s okénkem

- pracujeme s kartičkou, která má vystřižený otvor, do něhož se promítá čtený text tak, že okolní řádky jsou zakryty
- velikost vystřiženého okénka musí odpovídat velikosti písma
- kartičku s okénkem nedáváme dítěti do ruky. pohybuje s ní ten, kdos dítětem pracuje.
- přizpůsobíme rychlost pohybu okénka čtenářským možnostem dítěte. Vedeme ho k tomu, aby četlo pomalu, ale plynule.
- ze začátku, kdy má dítě problémy s formální stránkou čtení a není schopno sledovat obsah textu, nevyžadujeme od něho čtení s přednesem
- vedeme dítě k tomu, aby si neříkalo jednotlivé hlásky v duchu a teprve pak je nahlas spojovalo. Dítě učíme, aby si souhlásku protahovalo a přidávalo k ní samohlásku, aby tak klidně, pomalu, ale plynule slabikovalo.
- při plynulém slabikování sledujeme, aby dítě slabiky nevyráželo, a tak slovo nesešlo
- zběhlý čtenář se nedívá na písmena, která čte nahlas, ale zrakem text přechází, předem text zrakem rozpoznává. Čtenář, začátečník a dyslektické dítě tuto dovednost nemají, sledují pouze písmena, která vyslovují, dochází u nich k regresivním zrakovým pohybům. Abychom u dítěte tomuto ulpívání na čtených písmenech nebo slabikách zabránili a naučili ho sledovat zrakem následující písmena a slabiky, posouváme okénko těsně předtím, než dítě čtenou slabiku vysloví, a tím slabiku zakryjeme.
- i zkušený čtenář při čtení odpočívá. Jsou to jen mikropauzy, které si často neuvědomujeme. Někdy si však musíme větu přečíst znovu. Při práci s okénkem musíme dítěti také umožnit, aby si odpočalo.

2. Metoda dublovaného čtení

- tato metoda se používá u dětí, které již mají rozvinutou dovednost čtení, čtou však nepřesně, domýšlí si nebo často chybují.
- metoda spočívá ve společném čtení učitele nebo rodiče s dítětem. Rychlost čtení musí být uzpůsobena možnostem dítěte, které má text aktivně sledovat. K tomu mají pomoci kontrolní chyby, které rodič nebo učitel udělá (např. zaměnění slova slovem podobného významu, vynechání slova, zdrobnělina apod.)
- touto metodu trénujeme s dítětem každý den po dobu tří až čtyř měsíců

3. Metoda globálního čtení

- používá se u dětí, které už jsou schopny přečíst jednotlivá slova, ale jejich čtení je velmi pomalé, protože stále sledují jednotlivá písmena a nejsou schopny postřehovat jejich shluky.
- dítě čte určitou část textu celkem třikrát. Nejdříve mu předložíme část textu, kterou si má několikrát přečíst, nesmí se ho však naučit nazpaměť. Když si dítě úryvek několikrát přečte předložíme mu ho tak, že ve slovech vynecháme jednotlivá písmena. Po zvládnutí úkolu dítěti předložíme úryvek v konečné podobě, při které jsou v textu vynechaná celá slova

4. Metoda Fernaldové

- je vhodná pro děti, které již mají dobrou strategii čtení, ale jejich čtení je pomalé, nebo nejsou schopny se soustředit na obsah čteného textu
- dítěti určíme část textu-asi 10 řádek-který tentokrát nemá číst ani nahlas, ani potichu, ale jen přelétnout zrakem. Současně se sledováním řádků si tužkou podtrhává slova, o kterých si

myslí, že by mu dělala při čtení potíže. Když takovým způsobem přeběhne všech deset řádků, zkouší to znovu a opět náročná slova podtrhne.

-když skončí, přečte si podtržená slova. teprve po přípravě čte určenou část textu

Nácvik matematických dovedností

Dyskalkulie je specifická porucha učení. je charakterizována neschopností dítěte naučit se matematickým dovednostem běžnými metodami používanými ve škole.

V posledním desetiletí se stále více poukazuje na souvislost mezi dyslexií a dyskalkulií. Někteří autoři se domnívají, že nedostatky v počtech jsou ovlivněny stejnými deficity v dílčích funkcích jako čtení a psaní. Matematickou dovednost negativně ovlivňují obtíže ve vnímání a reprodukci časového a prostorového pořadí, nedostatečné zapamatování akustických informací především při počítání z paměti. Nerozvinutá auditivní paměť může být příčinou toho, že dítě při písemném sčítání zapomíná přičítat desítky, nepamatuje si mezivýpočty apod.

Česká odborná literatura označuje obtíže, které souvisí s percepčními a kognitivními funkcemi jako verbální dyskalkulii. A poruchu speciálního prostorového faktoru matematických schopností jako praktognostickou dyskalkulii.

Předpokladem dovednosti vytvářet vztahy mezi čísly je představa číselné řady. Představa číselné řady může být individuálně velmi rozdílná. Nejčastěji to bývá řada čísel, která jsou seřazena v horizontálním nebo vertikálním směru zleva doprava nebo zdola nahoru. Dítě, často i dospělí, pokud řeší určitý matematický úkol z paměti, v představě si posunuje tuto řadu až k číslům, s kterými pracuje. Metodu alternativního modelu číselné řady používáme u dětí, které si doposud žádnou představu nevytvořily, nebo tehdy, když je jejich představa nedokonalá.

Alternativní model rozvoje matematické představivosti u dětí s dyskalkulií

-alternativní terapie dyskalkulie se musí zaměřit na tři oblasti:

1. rozvoj prostorové a seriální orientace
2. U dítěte rozvíjíme představu určitého množství prvků
3. současně s postřehováním množství v oboru do desíti vytváříme u dítěte i představu početní řady

Nejprve pracujeme s čísly do desíti. Vytvoříme si tabulku čísel od jedné do desíti. Jednotlivá čísla jsou uzavřena do kroužku, aby dítěti prvky nesplyvaly a vnímalo je jako samostatné prvky. Důležité jsou mezery mezi kroužky, které pomáhají dítěti analyzovat řadu na prvky.

Nacvičujeme s dítětem příklady na sečítání i odčítání v oboru do desíti s tím, že si jednotlivé příklady znázorníme na tabulce.

děti se pomocí tabulky velmi rychle začínají orientovat v číselné řadě do desíti a spontánně se zbavují manipulace s prsty. rychlejšímu vytváření představy početní řady přispívá, když si dítě dokáže postupně vybavit tuto tabulku v mysli se zavřenými očima. Předřikáváme dítěti velmi pomalu čísla od jedné do desíti s instrukcí, aby si je v mysli napsalo.

-dalším krokem je naučit dítě orientovat se v číselné řadě od 10 do 20

- násobilku vyvozujeme na stejně graficky upravených tabulkách. Dítě si násobilku znázorňuje tím, že si zakroužkuje násobky, má si uvědomit, že vytváří skupiny se stejným počtem prvků. Že násobení je zjednodušené sečítání stejných čísel.

-při vlastním vyvozování násobení začínáme nejprve s násobilkou jedné. Je to důležité proto, aby dítě v budoucnu pochopilo násobení nulou. Pak na tabulce znázorňujeme násobilku dvou. Pokračujeme vyvozováním násobilky deseti. Pokud dítě chápe násobilku deseti, můžeme mu ukázat na vztah mezi ní a násobilkou devíti. Tak vyvodíme násobilku devíti velmi rychle. Další velmi snadno zdůvodněná je násobilka pěti. Násobky šesti a čtyř se dají

odvozovat od násobilky pěti, násobky tří od násobilky dvěma a násobky osmi od násobilky devíti. Nejobtížnější je násobilka sedmi, kterou vyvozujeme jako poslední.

-stále je důležité předkládat dětem vztahy mezi čísly, vysvětlovat analogické příklady, vztahy mezi jednotlivými matematickými operacemi apod. Tím je učíme matematicky myslet a vytvářet představy matematických vztahů

-je nutné mít na paměti, že matematika vyžaduje, aby si dítě: 1. umělo představit čísla, s kterými pracuje, jejich hodnotu a jejich vztah k ostatním číslům. 2. rozumělo matematické operaci a konečně 3. bylo v počítání zblhlé

Práce s dětmi, které mají dyskalkulické obtíže, je velmi radostná a vděčná. Stále však musíme sledovat a dítěte se vyptávat na jeho strategii při práci, ověřovat si, čemu porozumělo a čemu ne. Důležitá je i společná analýza chyb. musíme rozumět tomu, proč dítě určitou chybu udělalo, jak našemu návodu rozumělo, proč a jak postupovalo při řešení příkladu.

Literatura: Pokorná, V.: Cvičení pro děti se specifickými poruchami učení. Praha: Portál 2002.